

Green up – education, ecology and art
Project Nr: 2021-1-PL01-KA210-ADU-000027376

ZIELONO MI

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Dofinansowano przez
Unię Europejską

MSK:

Miejska Strefa Kultury w Łodzi

dyrektor – Dorota Wodnicka

koordynator projektów Erasmus+ – Joanna Szczecińska

koncepcja ogólna – Maria Goldstein, Izabela Piętowska

koncepcja działań – Agnieszka Kowalska-Owczarek, Jette Mellgren

projekt graficzny oraz opracowanie tekstu na podstawie dostarczonych materiałów

oraz własnego udziału w projekcie – Agnieszka Kowalska-Owczarek

ul. Krzemieniecka 2a,

94-030 Łódź, Polska

+48 42 674 92 30

sekretariat@msk.lodz.pl

zielono.mi.green.up@gmail.com

Na okładce grafika A. Kowalskiej-Owczarek w nawiązaniu do działań projektowych
– kolaż form natury opartych o struktury fraktalne oraz ciąg Fibonacciego

Zielono mi

Prezentowana publikacja jest efektem projektu „Zielono – edukacja, ekologia i sztuka” realizowanego w formie projektu na małą skalę w ramach Akcji 2, programu Erasmus+ w sektorze edukacji dorosłych.

Motywy przewodnim naszego projektu było ukazanie, jak ważna jest synergia człowieka i natury, a nie walka z nią i jej niszczenie. Narzędziem do osiągnięcia tego celu była sztuka i rozwój kreatywności. Projekt łączył edukację artystyczną z edukacją ekologiczną, aby osiągnąć lepsze efekty w podnoszeniu świadomości społecznej na temat stanu naszej planety i ochrony środowiska. Wierzymy, że kiedy odkryjemy piękno i siłę natury, będziemy również chronić jej dziedzictwo. Projekt uświadomił jego odbiorcom ich odpowiedzialność za stan środowiska naturalnego i postępujące zmiany klimatyczne. Promował także właściwe zachowania wobec środowiska i potrzebę zachowania równowagi w przyrodzie. Jednym z głównych jego celów było zwiększenie świadomości ekologicznej wśród osób zagrożonych marginalizacją ze względu na wiek i niepełnosprawność.

Projekt powstał w związku z prowadzonymi działaniami proekologicznymi związanymi ze sztuką oraz wellnes, którymi zajmował się od lat Poleski Ośrodek Sztuki – obecnie Ośrodek Sztuki Miejskiej Strefy Kultury w Łodzi.

Ogólną koncepcję projektu zaproponowała Maria Glodstein. Tytuł cytuje znany powszechnie w Polsce tekst piosenki z roku 1970, której autorką jest Agnieszka Osiecka. Tematem utworu jest miłość pomiędzy dwojgiem ludzi, która zostaje opisana za pomocą obrazów natury. Idąc tropem tej myśli stworzyliśmy wydarzenia, które zwracają uwagę na relację człowiek – natura. Relacja ta wydaje się niezbędna i kluczowa do rozpoznania własnej tożsamości i samoidentyfikacji, ale również w dobie zmian klimatycznych, dla przetrwania środowiska odpowiedniego do bioróżnorodnego życia. Chroniąc bowiem nasze środowisko, chronimy siebie samych. Myśl tę rozwinęła w aplikacji grantowej Izabela Piętowska i Agnieszka Kowalska-Owczarek. Koncepcja wydarzeń w projekcie po stronie polskiej należy do Agnieszki Kowalskiej-Owczarek, po stronie duńskiej do Jette Mellgren.

Cele projektu:

- rozwój współpracy i wymiany doświadczeń na rzecz aktywności twórczej osób dorosłych zagrożonych marginalizacją
- wzmocnienie motywacji i inspiracji do pracy twórczej w środowiskach osób zagrożonych marginalizacją
- podnoszenie i poszerzanie kwalifikacji zawodowych pedagogów pracujących z dorosłymi zagrożonymi wykluczeniem społecznym, zarówno w obszarze edukacji artystycznej, jak i troski o środowisko naturalne
- upowszechnianie metod arteterapii wśród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
- zwiększenie zachowań proekologicznych wśród dorosłych znajdujących się w niekorzystnej sytuacji

Główne grupy docelowe projektu:

- pedagodzy, instruktorzy i terapeuci osób dorosłych z instytucji partnerskich
- osoby aktywnie zaangażowane w pracę edukacyjną w zakresie ochrony środowiska
- specjaliści z zakresu arteterapii, pracujący z osobami zagrożonymi marginalizacją ze względu na wiek i niepełnosprawność
- osoby dorosłe zagrożone wykluczeniem społecznym ze względu na wiek i niepełnosprawność

Rezultaty projektu:

- poszerzenie oferty warsztatów podnoszących świadomość ekologiczną w instytucjach partnerskich
- poznawanie nowych metod i technik łączących edukację artystyczną i ekologiczną
- poznanie metod i technik pracy z dorosłymi zagrożonymi marginalizacją
- zmiana sposobu myślenia uczestników projektu na bardziej proekologiczny
- nabycie umiejętności twórczego wyrażania myśli i uczuć za pomocą środków wyrazu artystycznego
- zwiększanie włączenia społecznego grup defaworyzowanych poprzez działania artystyczne i arteterapeutyczne
- rozwój kompetencji kluczowych osób dorosłych zagrożonych marginalizacją
- wzrost kompetencji międzykulturowych, społecznych i obywatelskich

Konsorcjum projektowe utworzyły dwie instytucje:

- Miejskiej Strefa Kultury w Łodzi (Polska): jest samorządową instytucją kultury współfinansowaną przez Miasto Łódź. Składa się z 15 oddziałów zlokalizowanych w różnych dzielnicach miasta. Oddziały działają pod jedną marką, łącząc swoje doświadczenie i osiągnięcia. Głównym celem MSK jest odpowiadanie na potrzeby społeczności lokalnej w zakresie edukacji pozaformalnej i nieformalnej. Misją MSK jest edukacja dorosłych i młodzieży, promocja kultury, animacja i integracja społeczności lokalnej.
- Odense Aftenskole (Dania): jest to instytucja edukacyjna dla dorosłych, która organizuje kursy artystyczne i rzemieślnicze dla początkujących i zaawansowanych, w tym kursy międzynarodowe. Koncentruje się głównie na projektach rozwojowych w obszarach zrównoważonego rozwoju, sztuki, kultury oraz zachowania starożytnych tradycji i rzemiosła. Organizacja w swojej działalności stawia na zrównoważony rozwój i recykling.

O broszurze:

Broszura ma na celu utrwalenie treści zaprezentowanych podczas trzech międzynarodowych szkoleń i działań lokalnych w ramach projektu, a także zwiększenie dostępności przedstawionych w ten sposób pomysłów i działań dla edukatorów/trenerów, którzy nie brali bezpośredniego udziału w projekcie.

Broszura zawiera prezentacje różnych pomysłów, metod i ćwiczeń w zakresie pozaformalnych działań edukacyjnych skierowanych do osób zagrożonych marginalizacją, ukierunkowanych na sztukę i ekologię.

E-book adresowany jest do:

- trenerów/wychowawców/instruktorów chcących poszerzać swoją wiedzę w zakresie działań artystycznych i ekologicznych adresowanych do osób zagrożonych marginalizacją
- trenerów/wychowawców/instruktorów poszukujących inspiracji i pomysłów dydaktycznych, które można by uwzględnić w swoich działaniach z osobami zagrożonymi marginalizacją
- lokalnych, regionalnych i krajowych instytucji edukacyjnych, które mogłyby zaoferować swoim trenerom nowe metody, ale także wzbogacić swoją ofertę o nowe zajęcia skierowane do osób zagrożonych marginalizacją

Celem partnerstwa było zróżnicowanie tematów tych propozycji, tak aby można je było zastosować w wielu typach instytucji i różnych grupach znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji, a także aby zdywersyfikować kompetencje, które rozwinią te działania. Obie instytucje partnerskie zaangażowały się w powstanie tej publikacji, dysponując własną, unikalną wiedzą i doświadczeniem.

Zrównoważone miasta i społeczności lokalne – ANUPAMA KUNDOO

II cel ONZ

5/9 – 9/9/2022

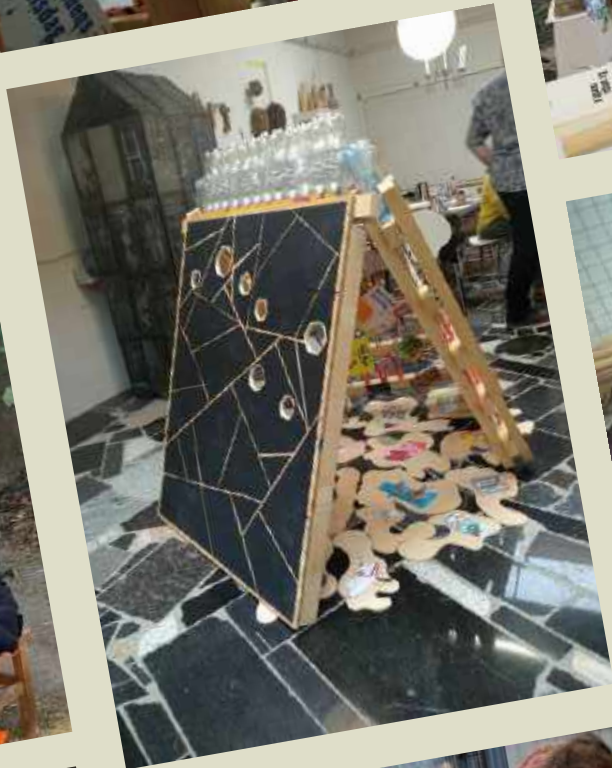
Spotkanie odbyło się w Odense Aftenskole, Banevænget 22, Odense N.

4. uczestników z Polski i 6. z Danii

Głównym tematem warsztatów była wizja indyjskiej architektki Anupamy Kundoo dotycząca zrównoważonych funkcji budynków. Uczestnicy debatowali na temat architektury, która hołduje rodzimym tradycjom, uwzględniając współczesne trendy a jednocześnie spełnia kryteria zrównoważonej architektury. Według Kundoo architektura to żywa, dynamiczna i inteligentna aktywność, która obejmuje jednocześnie przeszłość, teraźniejszość i przyszłość, co jest konsekwencją wielu procesów zachodzących w społeczeństwie. Za pomocą zintegrowanego myślenia projektowego, obejmującego zarówno dokonania budownictwa, dziedzictwa kulturowego, wiedzy ekologicznej jesteśmy w stanie odpowiedzieć na bieżące potrzeby społeczności lokalnych w zgodzie z wymogami ochrony środowiska. Architektura ma potencjał, aby przyczynić się do zdrowia, szczęścia i dobrego samopoczucia oraz wyznaczyć kierunki rozwoju ewoluującego społeczeństwa.

Uczestnicy warsztatów obejrżeli materiał multimedialny dotyczący Kundoo oraz dyskutowali na temat zawartych w nim koncepcji zrównoważonego budownictwa opartego na: wykorzystanie materiałów rodzimych oraz pochodzących z recyklingu; ograniczenia materiałów szkodliwych dla klimatu oraz niskiego zużycia energii przy jednoczesnym zachowaniu wysokiej trwałości budynków. Kundoo uczy nas, że „czas to nie pieniądz – czas to życie”.

Uczestnicy sformowali trzy mieszane pod względem narodowym grupy. Każda z nich zrealizowała niewielki budynek dla jednej osoby – interaktywną czytelnię z materiałów recyklingowych wg wypracowanej koncepcji przedstawionej i przedyskutowanej na forum wszystkich uczestników. Realizacje te stanęły na terenie Miejskiej Biblioteki Publicznej w Odense promując czytelnictwo i ekologię.

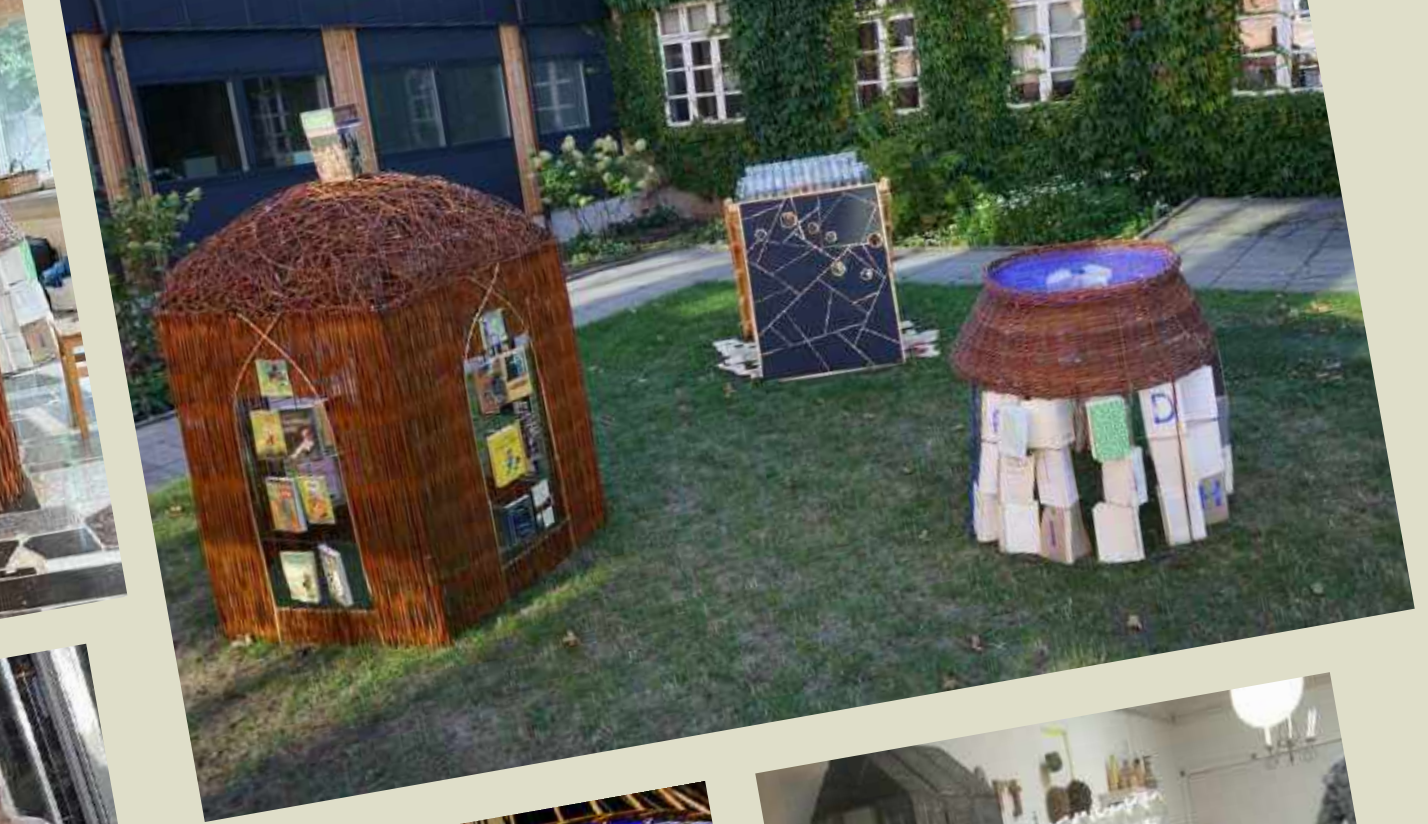

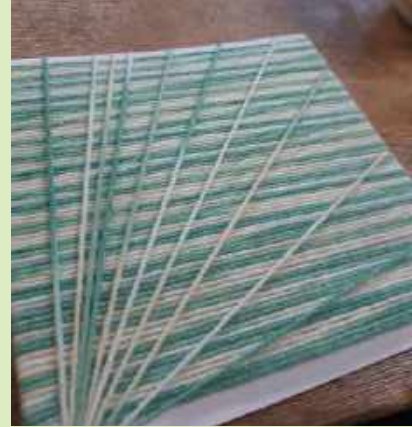

ZNAJDŹ SWOJĄ HISTORIĘ

SZTUKA WIZUALNA WEWNĄTRZ – Zdrowie i dobre samopoczucie

3 cel ONZ

24.04–28.04.2023

Spotkanie odbyło się w: Odense Aftenskole, Banevænget 22, Odense N.,
Maylandskoven, Bogensevej, Odense N., Muzeum Johanneses Larsensa, Kerteminde,
HC Andersens Hus, Odense C.

13. uczestników z Polski i 6. z Danii

Obserwacja natury, jej kształtów, form, kolorów, ale również procesów jest niezmienną inspiracją człowieka. Właściwie nie znamy innej rzeczywistości niż natura. Sami przynależymy do jej praw, choć często zapominaliśmy o tym wierząc w naszą kreatywność i sprawczość, siłę ludzkiego umysłu. Postulowaliśmy się materią niemal wierząc, że sami ją stwarzamy. Tymczasem bawiliśmy się w nieodpowiedzialnych eksperymentatorów, którzy nie są pewni efektów własnych działań. Nie liczyliśmy się z konsekwencjami budując społeczeństwa oparte na konsumpcji, naruszyliśmy ekosystem, tworząc nieprzychylny i niezdrowe dla nas środowisko. Niektórzy mówią, że natura zwraca się przeciwko nam, ale tak naprawdę to my zwracamy się sami przeciwko sobie.

Wsluchując się w głos natury, wpatrując się w jej kształty, analizując jej formy podczas tych warsztatów uczestnicy uczyli się, w jaki sposób ekspresja artystyczna może być pomocna w rozumieniu i tworzeniu przychylnego dla nas środowiska. Wartością tych działań była również wspólna praca w grupie, gdzie uczestnicy razem doświadczali przejawów natury oraz tworzyli wspólne dzieła w oparciu o te doświadczenia. Przykładem działań była realizacja plecionkarska inspirowana kolorami wiosny. Uczestnicy tworzyli osobistą wypowiedź oplatając na niewielkim sztywnym kartonie różnorodną przedzę. Prócz prac indywidualnych powstały również formy typu „I splot i wyslij dalej” polegające na dodawaniu splotów przez poszczególnych uczestników, gdzie każdy musiał się dopasować do zaistniałego już układu przedzy. W lesie Maylandskoven zostały stworzone we współpracy grupowej formy plecionkarskie z wikliny – rodzaj schronień, w których można kontemplować naturę. Kolejną aktywnością było tworzenie utworów muzycznych z rejestrowanych wcześniej dźwięków natury. Pracą samodzielną było tworzenie szczególnego rodzaju fotografii jaką jest cyjanotypia.

W tym procesie uczestniczy materiał światłoczuły pokryty roztworem soli żelaza oraz słońce, które pozostawia ślad form ułożonych na papierze. Pozostają one jasne, a reszta podłoża zabarwia się w kolorze cyjanu.

W podtekście zaproponowanych działań pojawiło się pytanie o relację między naturą a człowiekiem jako szeregu osobistych doświadczeń uczestników. W jaki sposób jawimy się jako część natury i czy będąc z nią w dialogu odpowiadamy na pytania o sens wzajemnego współistnienia, które człowiek zadaje od wieków.

Prócz działań praktycznych podczas szkolenia uczestnicy odwiedzili Muzeum Johanna Larsensa w Kerteminde, aby zobaczyć w jaki sposób fotografka Jeanne Klerk tworzy fotomontaże natury i jej odbicia w wodzie jako bogate tekstualne kompozycje.

Zwiedzając Muzeum HC Andersena uczestnicy mieli możliwość obserwacji, w jaki sposób natura może współpracować z architekturą wnętrz.

CYJANOTYPIA

W SYNERGII Z NATURĄ – fraktale, labirynty, spirale

2/7 – 8/7/2023

Spotkanie odbyło się w Miejskiej strefie Kultury w Łodzi, Krzemieniecka 2a, Łódź

6. uczestników z Polski i 6. z Danii

Egzemplifikacją synergii z naturą jest wykorzystywanie przez człowieka form geometrycznych, które zostały ukształtowane w drodze ewolucji przez organizmy żywe. Świat natury oparty jest na prawidłowościach powstałych przez miliony lat. Każda cząstka materii zawiera w sobie genialny kod, który sprawia, że przybiera ona określoną formę. Niezwykle interesujące są struktury biologiczne, ponieważ rozwijają się, powielają i zmieniają swoją formę. Fascynują człowieka swoim pięknem i wieloaspektową złożonością. W przyrodzie harmonia tego piękna często objawia się w strukturach FRAKTALNYCH, SPIRALACH, opartych na ciągu Fibonacciego. Stanowią one inspirację dla artystów oraz projektantów, którzy widzą w nich nie tylko oryginalne kompozycje i układy geometryczne inspirujące do działań twórczych, ale również optymalne inżynierskie rozwiązania.

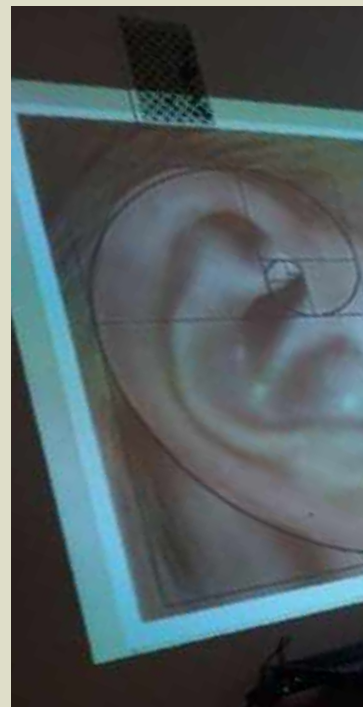
Szkolenie złożone było z szeregu warsztatów oraz wykładów, które pogłębiały powyższą wiedzę. Wykłady były otwarte dla szerszej publiczności.

W ramach szkolenia odbyła się prezentacja pt. „Labirynt rosnących tajemnic – w synergii z dziełem” dotycząca dzieła nie żyjącego już prof. Jędrzeja Stępa, które powstało w ramach projektu „Zielono mi” oraz projekcja filmu – wywiadu z autorem pracy. Prezentacja została poprowadzona przez jednego z realizatorów dzieła land art („Labiryntu...”) Bernarda Borzęckiego, artystę plastyka, równocześnie mistrza plecionkarstwa. Publiczność mogła przebywać w środku artystycznej realizacji aktywnie uczestnicząc w tym działaniu. „Zasadziłem tę rzeźbę” – powiedział autor pracy, co zostało zarejestrowane w materiałach filmowych, ukazując w ten sposób osobistą relację wobec dzieła, które tworzył z miłością i szacunkiem dla przyrody, jej zaskakujących form zmiennych w czasie. Realizacja instalacji „Labirynt...” miała swoje kluczowe miejsce w projekcie, którego podsumowaniem stało się LTT w Łodzi.

Podczas szkolenia odbyły się wykłady, które poszerzały tematykę formy labiryntu w kulturze i nauce. O Fraktalnej strukturze labiryntów w matematyce mówił prof. Andrzej KomisarSKI. Podczas wykładu przedstawione zostały wybrane fraktale, między innymi zbiór Mandelbrota, zbiór Julii, trójkąt, dywan i piramida Sierpińskiego, konstrukcje Hilberta i Peano, płatek Kocha, kielbasa Minkowskiego, smok Heighwaya i paproć Barnsleya. Wspomniane zostały także główne idee matematyczne związane z fraktalami, takie jak układy dynamiczne, chaos deterministyczny, wymiar Hausdorffa i systemy funkcji iterowanych. Fraktale te, poddane prostym zabiegom kolorystycznym generowanym cyfrowo, odsłaniają przed nami barwne bogactwo form.

Wykład antropologiczny dr Przemysława Owczarka „Symbolika labiryntu w kulturze – od mitu do psyche” opierał się na reminiscencji mitu o Tezeuszu i Ariadnie jako europejskiej prefiguracji motywu labiryntu w kulturze. Prowadzący poprzez rozważania o znaczeniu labiryntu jako przestrzeni inicjacji drugiego stopnia (podróży duchowej, której elementem jest symboliczna śmierć i odrodzenie) przedstawił następnie motyw błędzenia w labiryncie jako wędrówki po zaświatach

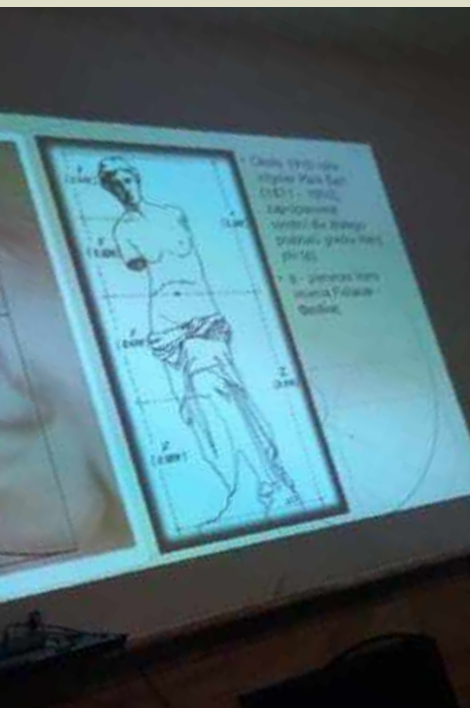

i krainach umarłych, któremu odpowiada obecny w kulturze współczesnej motyw depresji jako labiryntu śmierci i odrodzenia jaźni.

Wykłady pozwoliły uczestnikom zrozumieć obecność w naturze form, które mają swoje odbicie w sztuce, architekturze i szeroko rozumianej kulturze, w powiązaniu z psychologią i refleksją nad aktualną kondycją człowieka.

W przyrodzie występują formy, które zbliżają się do prawidłowości ciągu Fibonnaciego, złotej proporcji, które zwykliśmy od wieków opisywać w kategoriach piękna. Zaskakującym może być fakt, że kanwie tych form świat natury tworzy najbardziej ekonomiczne rozwiązania pobierania energii. Z tych rozwiązań czerpie np. architektura. Na temat ciągu Fibonnaciego jako formy matematycznej opowiadał dr Wojciech Kozłowski, zaś historyczka sztuki Agnieszka Wojciechowska-Sej przedstawiła różne formy obecności wspomnianego ciągu w dziełach takich twórców sztuki jak Rafael, Leonardo da Vinci, czy też w działaniach łódzkich artystów awangardowych Katarzyny Kobro i Władysława Strzemińskiego. W szczególności zaś zostały omówione mobilne formy oparte na ciągu i złotej proporcji współczesnego twórcy Johna Edmarka, wykładowcy Uniwersytetu Stanforda.

Małgorzata Augustyniak, architektka, projektantka i absolwentka filozofii, przybliżyła prace wybitnego architekta Hiroshi Nakamury, którego budynki zawierają w sobie organiczne inspiracje i są tworzone z myślą o harmonii i dobrostanie mieszkańców. Twórczość Nakamury jest wielowymiarowo ekologiczna. Prócz inspiracji formami natury takimi jak liście, blaszki, gniazda, liany cechuje ją głęboki szacunek do natury, wyrażający się w koherentnym wpisywaniu obiektu w krajobraz z poszanowaniem korzeni, gałęzi, ptaków – w miejscach „pozostawionych” przez naturę. Prace Nakamury cechuje również pogłębiona uważność wobec ludzkiego użytkownika i jego potrzeb duchowych, dla których strefa sacrum stanowi ważny aspekt projektowanych przestrzeni. Architekt traktuje kontakt z naturą jako elementarny warunek równowagi duchowej, dlatego w swoich projektach włącza naturę do obiektów śródmiejskich, tworząc przyjazne środowisku rozwiązania formalne i techniczne, takie jak: minimalizacja przestrzeni pod kątem ogrzewania/klimatyzacji, czemu towarzyszą naturalne metody schładzania powietrza i wentylacji, doświetlenia, montowania zielonych dachów, czy też

stosowania elementów drobnowymiarowych oraz materiałów lokalnych. Niektóre z jego projektów oparte są o zasadę zero waste, jako odpowiedź na wyzwania współczesnej ekologii.

Mariusz Zatylny, architekt, to manager projektu solidarności energetycznej „Ciepły Dom – Ciepły Kościół” w Światowym Ruchu Katolików na Rzecz Środowiska. Od 2019 roku, jako oblat benedyktyński (świecki członek wspólnoty mniszej) zaangażował się w rozwój głębokiej ekologii integralnej w dialogu z tradycjami kontemplatywnymi innych religii oraz kultur ludów rdzennych. Jego rozważania, w ramach przekazywania wiedzy uczestnikom, dotyczyły energooszczędnych rozwiązań w architekturze i budownictwie, szczególnie współczesnej architektury tworzonej z materiałów naturalnych”.

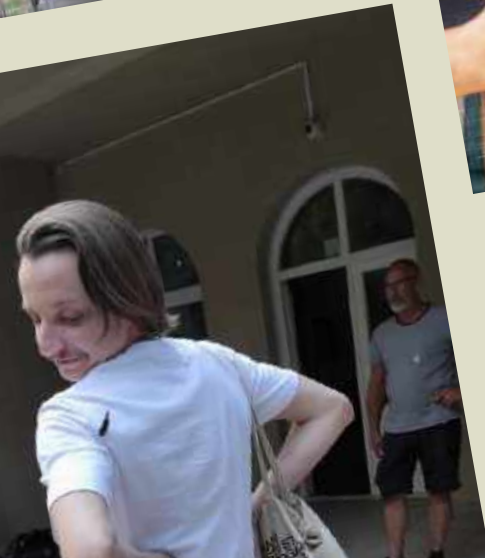
W trakcie szkolenia odbyła się prezentacja na temat zastosowań słomy, jako materiału ekologicznego powiązana z artystycznymi warsztatami plecionkarskimi z użyciem słomy, które poprowadziła mistrzyni słomkarstwa, Anna Deynega. Uczestnicy mieli okazję pracować z wybitnymi artystami land artu, wspomnianym już

Bernardem Borzęckim oraz Jette Mellgren. Artystka realizuje formy land artowe głównie plecionkarskie, jak również poszukuje rdzennych technik plecionkarskich w różnych rejonach świata. Jest autorką książek, realizowała prace w Danii, Szwecji, we Włoszech, Niemczech, Holandii, Mongolii, Australii. Jej praktykę artystyczną motywuje i stymuluje głęboki szacunek dla przyrody i zamieszkującego ją człowieka: “Moja praktyka opiera się na osobistym zaangażowaniu w krajobraz, a moja praca wynika z mojego związku z naturą. Poprzez pracę celebрую i przenoszę esencję tego, czego doświadczam, obcując ze światem przyrody. Moim podstawowym podejściem jest uwypuklenie nieodłącznych i ukrytych cech natury, jej potencjału jako nośnika narracji [...] Moja pasja do przyrody idzie w parze ze współczuciem dla ludzkości. Od wielu lat mam wielki przywilej pracować z innymi kulturami, szczególnie z ludem Lango w ich środowisku w Ugandzie w Afryce. Praca w ścisłym porozumieniu z innymi kulturami oznacza szacunek i wzbogacenie, które prowadzi do otwartej na różne tradycje wiedzy i zwiększa naszą swobodę twórczą”

Działania performatywne pt. „Sky is the limit” poprowadził Grzegorz Demczuk – Artysta, doktorant w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, przebywający obecnie na wymianie akademickiej w Kunsthochschule Kassel. Swoje obserwacje Demczuk przekłada na działania performatywne, video i instalacje site-specific. Podczas jego warsztatów prezentował różnorodne strategie artystów wizualnych, którzy odnoszą się do nachodzących na siebie obszarów kultury i natury, wskazując jak podlegają nieustannym fluktuacjom powiązane ze sobą ludzkie i pozaludzkie, społeczne, technologiczne i naturalne relacje, problemy i procesy.

Założeniem szkolenia „W synergii z naturą” było poszerzenie świadomości społecznej naszych odbiorców, którymi przede wszystkim byli edukatorzy osób dorosłych, ale jednocześnie artyści. Nasza metoda pracy była oparta zastosowaniu takich narzędzi, które łączą ekologię i sztukę. Podstawą do wszelkich działań jest zmiana myślenia. Poprzez sztukę i udział artystów w projekcie poruszyliśmy temat głębokiej ekologii wierząc, że odkrywając piękno i moc natury uczymy się świadomego chronienia natury.

Rosarium

6/3 2023

Spotkanie odbyło się w okolicach lasu i rzeki w Dalum, 5230 Odense M.

8. uczestników z Danii

Wydarzenie zrealizowano we współpracy z biblioteką miejską. Uczestnicy poddali się bardzo wspólnotowemu doświadczeniu łączącemu literaturę i naturę. Spotkali się w bibliotece w Dalum a następnie udali się na półtoragodziny spacer w okolicy lasu i rzeki. Przez ten czas odczytywane były fragmenty powieści Charlotte Weitze „Rosarium”, która zaproponowała nowe ujęcie literatury i jej doświadczeń związanych z naturą. Akcja sprzyjająca zdrowiu i dobremu samopoczuciu (3 cel ONZ), miała na celu zainicjować inny sposób myślenia o literaturze w relacji z pogłębionym doświadczeniem przyrody. Od czasów arystotelejskich wiadomo, że perypatetyka sprzyja refleksyjnemu rozważaniu rozmaitych zagadnień, nie tylko filozoficznie ujętych. Może warto powrócić do tej metody, która wykorzystuje tak naturalną formę naszego funkcjonowania w przestrzeni, jaką jest ruch.

PROJEKTOWANIE OGRODÓW – Życie na lądzie

15 cel ONZ

26.03. – 29.03.2023

Spotkanie odbyło się w KLIMAHAVEN, Campusvej 55, 5230 Odense M.

8. uczestników z Danii

Opierając się na odkrytym przez Fibonacciego ciągu matematycznym i jego powszechnym występowaniu w naturze oraz jego kulturowych odniesieniach, w ramach praktycznych warsztatów zostały zbudowane spirale ogrodowe oparte na ciągu, mające służyć uprawie ziół.

Zajęcia prowadzone były przez ogrodnika ze specjalistyczną wiedzą oraz filozoficznym podejściem do tematu warsztatu. Uczestnicy samodzielnie stworzyli kilka spiralnych formacji ogrodniczych.

Ten rodzaj upraw ma sprzyjać dobrostanowi ekosystemu w oparciu o naturalne cechy krajobrazu, co wiąże ze sobą zrównoważone podejście do praktyk w obszarach ogrodnictwa i sztuki.

UBRANIE, MODA i ODPOWIEDZIALNOŚĆ – Zrównoważona konsumpcja i produkcja.

18.11, 25.11 – 2023

12 cel ONZ

Spotkanie odbyło się Odense tekniske Gymnasium, Munkebjergvej 130, 5230 Odense M.,
Odense Aftenskole, Banevænget 22, Odense N.

15. uczestników z Danii

W świecie opartym o permanentną konsumpcję problemem stał się nadmiar śmieci tekstylnych. Kiedyś produkowano trwałe materiały, a szyte z nich ubrania służyły przez lata. Mając w trosce zrównoważony rozwój uczestnicy pracowali z tekstyliami, tak aby dać wyrzuconym ubraniom drugie życie.

Cel warsztatów polegał na zwiększeniu świadomości w obszarze wskazanego wyżej problemu oraz na zdobyciu wiedzy, jak można przekształcić indywidualną garderobę w artystyczny sposób bez konieczności kupowania nowych ubrań.

Warsztaty zostały przeprowadzone w dwóch etapach. Pierwszy dotyczył farbiarstwa, drugi szycia i kształtowania tekstyliów.

Zorganizowano warsztaty farbowania tkanin za pomocą roślinnych barwników. Uczestnicy mogli się przekonać, które z nich są najbardziej przydatne i trwałe, a także jak można uzyskać intensywność barw pochodzenia roślinnego oraz w jaki sposób uzyskać wzory na tkaninie? Każdy z tych procesów jest swoistym doświadczeniem i wymaga podejścia eksperymentalnego ze względu na różnorodność tkanin oraz różnorodność sposobów uzyskiwania barwnika.

Podczas kolejnego spotkania warsztatowego uczestnicy pracowali nad tym, jak przetworzyć stare obrusy na ubrania. Otrzymali również podstawowe instrukcje dotyczące praktyki szycia oraz wykonali koszule, torby i poduszki.

Zrównoważone miasta i społeczności

II cel ONZ

5.10. 2023

Spotkanie odbyło się w Odense Aftenskole, Banevænget 22, Odense N.,
HC Andersens Hus, Odense C.

8. uczestników z Danii

Założeniem tego wydarzenia było poszerzenie świadomości tradycji budowlanych i aktualnie obecnych trendów w zrównoważonej architekturze – przede wszystkim dyskutowano o idei zrównoważonych miast i społeczności lokalnych.

Opierając się na ideologii Kengo Kuma, przyjrzelśmy się jego dwóm obecnym projektom w Danii: nowemu Muzeum HC Andersena w Odense i Vandkulturhuset na Papirøen w Kopenhadze.

W nawiązaniu do tematu, w jaki sposób możemy tworzyć budynki w harmonii z naturą, rozpoczęliśmy nasze warsztaty od pokazu projektu tego architekta umiejscowionego w Kopenhadze oraz jego ostatniej realizacji znajdującej się w Muzeum HC Andersena w Odense. Następnie wybraliśmy się na wycieczkę z przewodnikiem po architekturze Muzeum w Odense, dyskutowaliśmy o jego konstrukcji oraz stojących za nią ideach.

SZTUKA WIZUALNA WEWNĘTRZNA – Zdrowie i dobre samopoczucie

28/11 – 4/12.2023

3 cel ONZ

Spotkanie odbyło się w Storms Pakhus, Lerchesgade, Odense.

13. uczestników z Danii

Okoliczności świąt sprawiają, że zwracamy się ku rodzinie i wspólnotowym formom wzajemnego przebywania. Bywa również, że zastanawiamy się nad sensem życia oraz naszych aktywności. W okresie świątecznym, kiedy jesteśmy zapracowani i zabiegani, aby uczynić nasze święta lepszymi, piękniejszymi, organizatorzy postanowili odwołać się do tradycyjnych aktywności, które wykonywane były niegdyś wspólnie i stanowiły część przygotowań świątecznych – aby odnaleźć w nich te wartości, które przynależą do wspólnego egzystowania w duchu otwartości na wszelkie pozytywne zmiany. Inspiracją do tego sposobu działania było gwieździste niebo. Wieczorem, kiedy podczas zimowej ciemności świecą gwiazdy, uczestnicy spotkali się i wspólnie tworzyli tradycyjne rękodzieło – gwiazdki świąteczne, plecionki z pasków papieru oraz realizowania z nich wspólnej instalacji artystycznej. Temu przedsięwzięciu towarzyszyła dyskusja na temat kryzysu energetycznego. Prowadzący chcieli zwrócić uwagę uczestników na sposób, w jaki wykorzystujemy i niszczymy przyrodę, aby pozyskiwać energię nie licząc się z negatywnymi konsekwencjami tych działań. Dyskutowano o kryzysie klimatycznym i nadmiernej konsumpcji oraz środkach pozyskiwania energii w zrównoważony sposób. Została stworzona instalacja „Gwieździste niebo”, obecna przez cały okres Bożego Narodzenia w Storms Pakhus.

POZWÓL ABY GWIAZDY ŚWIECIŁY NAD TOBĄ

PIESZA WĘDRÓWKA – Zdrowie i dobre samopoczucie

3 cel ONZ

1/09.2022

Spotkanie odbyło się w szkole przyrodniczej Ålørkestedet w Hudevad Byvej 20, 5792 Årslev

20. uczestników z Danii

Osady wód lodowcowych są zapisem kształtowania się klimatu podczas epoki lodowcowej. Uczestnicy pieszej wycieczki po Tarup- Davinde Grusgrav mieli okazję przyrzeć się im, przy udziale specjalisty, w starej żwirowni. Zwiedzający poznali rodzaje skał, które przybliżyły im geologię terenu, mogli również zobaczyć wyraźne ślady aktywności wulkanicznej: komory magmowe, płyty tektoniczne i osady sprzed milionów lat. Obserwacja profili geologicznych umożliwiła uczestnikom zrozumienie wpływu ludzkiej działalności na zmiany klimatu.

Wydarzenie uzmysłowiło uczestnikom, iż aktywność ekologiczna polega na wnikliwej obserwacji krajobrazu, obcowaniu z naturą oraz próbie zrozumienia jej mechanizmów zanim naturalne zasoby zaczną być wykorzystywane w cywilizacyjnych procesach produkcji.

Działania lokalne w Odense

„LABIRYNT ROSNĄCYCH TAJEMNIC” – w synergii z dziełem

I – 7/07.2022

Działanie odbyło się w Ogrodzie MSK w Łodzi, ul. Krzemieniecka 2a, 94-030 Łódź

40. uczestników z Polski

Labirynt w Ośrodku Sztuki Miejskiej Strefy Kultury w Łodzi jest specyficzną formą artystyczną, zrealizowaną na terenie ogrodu okalającego placówkę. Zbudowany jest z wikliny i wplecionych w nią roślin, niektóre z pędów są żywe i rosną. Labirynt z każdym rokiem się zmienia, jest pracą w procesie, ale wymaga również ingerencji artysty, który w synergii z naturą kształtuje jego skrzydła, bramy, wykorzystując powstałe zmiany. Forma land art w ogrodzie MSK została zrealizowana przez jej głównego autora prof. Jędrzeja Stępaką oraz artystów: Bernarda Borzęckiego, Jarosława Mierzyńskiego, Bartosza Betkę.

Uczestnicy wydarzeń w Ośrodku Sztuki mogli obserwować artystę przy pracy. Podczas realizacji formy odbyły się 2 wykłady autora połączone z oprowadzaniem. Wśród zwiedzających były osoby z kadry Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego oraz Muzeum Sztuki w Łodzi oraz z kadry MSK.

Powstał film zawierający wywiad z twórcą formy land art. Porusza on zagadnienia związane z ekologią, ochroną środowiska i relacją natura – człowiek.

Zrealizowano dwa oprowadzania kuratorskie, emisje wywiadu, dyskusja m.in. podczas Międzynarodowej Konferencji „Estetyczna Energia Miasta”.

Forma „Labiryntu...” została również wykorzystana w projekcie podczas działania arte-terapeutycznego skierowanego do osób niewidomych, oraz podczas szkolenia LTT „W synergii z naturą”.

Profesor Jędrzej Stępak zmarł 10 maja 2023 roku. Ale artystyczny dialog w „Labiryntcie...”, w którym natura będzie zawsze ma ostatnie słowo, nadal i nieustannie trwa.

GEOMETRIA CIAŁA – plenerowe sesje jogi dla początkujących

2.07/ 9.07/ 16.07/ 23.07/ 30.07/ 2022

Działanie odbyło się w Ogrodzie MSK w Łodzi, zaś w trakcie niepogody we wnętrzu,
ul. Krzemieniecka 2a, 94-030 Łódź

20–30. uczestników z Polski na każdej z sesji

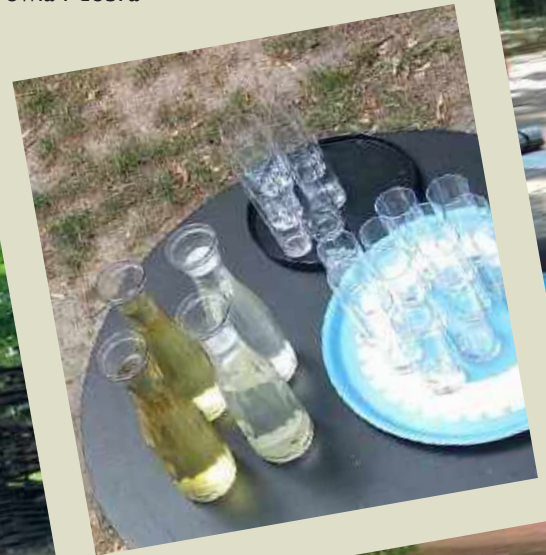
Podczas zajęć prowadzący próbowali odpowiedzieć na generalne pytanie, czy możemy odnaleźć harmonię naszego ciała w okolicznościach przyrody. Ośrodek MSK jest położony bardzo blisko ścisłego rezerwatu przyrody. Od rezerwatu oddziela go miejska arteria. Pomimo obecności ruchu ulicznego, ogród Ośrodka Sztuki jest wypełniony starym drzewostanem, który przypomina obecność lasu. Takie też jest nasze życie – oddzieliśmy się od natury hałaśliwą dynamiką miasta, która zagłusza naturalne rytmy naszego ciała. Dopiero stojąc w ciszy i skupieniu jesteśmy w stanie wyodrębnić naszą cielesność z wibrującego hałasu miasta. Jesteśmy jego częścią, jak i częścią natury. Niezbędny jest balans pomiędzy tymi dwoma energiami. Ruch w okolicznościach przyrody miał odświeżyć i zawrócić uczestników w stronę prostoty i natury. Obserwowali oni i nasłuchiwali dźwięków natury, w ten sposób odnawiając z nią więź. Prowadząca zaproponowała, by uczestnicy zrezygnowali z komfortowych warunków wnętrza i wyposażonych sali Ośrodka, na rzecz kontaktu z ziemią „gołą stopą” w cyrkulacji powietrza i w słonecznych promieniach. *Nasza obecność w ogrodzie będzie eksperymentem. W najlepszym razie przyroda podpowie nam rytm i kształt pozycji. Tak jak gęsty las dżungli sprzyjał starożytnym joginom w wędrownie w głąb siebie.*

Joga poprawia kondycję organizmu. Technicznie polega na ustawianiu ciała w proporcjonalnej pozycji tzw. asanie. W celu wykonania asany konieczne jest zaangażowanie mięśni, oddechu i uwagi. Powoduje to integrację poszczególnych warstw ciała. Każda asana ma ukrytą w sobie geometrię, do której nawiązuje koncepcja projektu „Zielono mi” np. pozycja Trikonasany oddaje kształt trójkąta. Poszukiwanie symetrii

jest praktyką jogi. Kiedy znajdziesz się w optymalnej pozycji, odblokowuje się naturalny przepływ energii, a twoje ciało i umysł stają się nieporuszone. W efekcie pojawia się spokój i radość. Nawet krótka praktyka jogi harmonizuje ciało fizyczne, wzmacnia nerwy i uczy koncentracji.

Każda sesja jogi poprzedzona była wprowadzeniem do projektu „Zielono mi”. Po zajęciach można było skorzystać z przygotowanych wcześniej napojów ręcznie przygotowanych z ziół i cytryny przez osoby prowadzące, zostać chwilę dłużej i porozmawiać.

Energia miasta i obecna w nim natura – uczestnicy poszukiwali tej relacji w ruchu i dyskutowali jak harmonijnie połączyć te ekumeny dla naszego zdrowia i dobra całej planety.

GEOMETRIA CIAŁA – joga z krzesłem

16.09/ 2022

Działanie odbyło się Ośrodka Sztuki MSK, ul. Krzemieniecka 2a, 94-030 Łódź

30. uczestników z Polski

Prawdopodobnie każdy ma przynajmniej jedno krzesło w domu, z którego korzysta na co dzień. Na zajęciach uczestnicy nauczyli się prostych i bezpiecznych ustawień ciała z wykorzystaniem krzesła jako pomocy do jogi.

Krzesło może na wiele sposobów wspierać ustawienie ciała w asanach (pozycjach jogi). Po pierwsze zmniejsza jego ciężar. Po drugie pozwala dobrze się wydłużyć. Po trzecie daje stabilność. Warianty pozycji z krzesłem mogą być wyzwaniem. Dyscyplinują ciało i wymagają utrzymania prostych linii i osi. Praca z krzesłem uczy właściwego kierunku w asanie. Ćwiczenia wykonywane są w wolnym tempie z wykorzystaniem różnych kategorii pozycji: stojących, siedzących, wygięć i skłonów. Podparta krzesłem praktyka pozwala skupić się na dokładnej pracy rąk i nóg oraz zwiększa mobilność stawów. Równocześnie działa wzmacniająco dla wszystkich partii ciała i otwiera klatkę piersiową dla pełniejszego oddechu.

Uczestnicy zapoznali się z tak pojętą funkcją krzesła oraz nauczyli się, w jaki sposób można je wykorzystać w codziennej samodzielnej praktyce jogi.

Zajęcia inspirowane były warsztatami jogi dr. Geety S. Iyengar oraz wydaną w języku polskim książką „Joga z krzesłem” autorstwa Eyała Shifroniego.

Działanie skierowane było przede wszystkim dla seniorów, którzy zwykle mają mniejszy zakres ruchu, niż osoby młodsze. Krzesło może w naturalny sposób wesprzeć pozycję umożliwiając ćwiczenie jogi osobom mniej sprawnym.

W krześle zapisana jest geometria ludzkiego ciała. Może stanowić ciekawą metaforę obecności lub nieobecności. Od nas tylko zależy, czy krzesło pozostanie puste, czy nadal będziemy mogli z niego korzystać rozmyślając nad ideą zrównoważonego rozwoju mikro i makro Kosmosu.

EKOLOGICZNE DOMY DLA OWADÓW I MAŁYCH ZWIERZĄT W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ – rzeźba, instalacja, upcycling, środowisko, sztuka miejska

9.05/ 2023

Działanie odbyło się w Ośrodku Sztuki MSK w Łodzi,
ul. Krzemieniecka 2a, 94-030 Łódź

10. uczestników z Polski

Podczas warsztatów uczestnikom została przedstawiona krótka prezentacja, stanowiąca podstawę teoretyczną, dotyczącą możliwości pozyskiwania naturalnych barwników, tworzenia bazy do farb oraz procesu działania fotokatalitycznego. Stawiając na działanie ekologiczne, prowadzący zrezygnował z łatwo dostępnych barwników syntetycznych stosując naturalne składniki: kurkumę, suszoną i wędzoną paprykę, czarne jagody, czerwoną kapustę, spirulinę i kawę. Za medium posłużył olej lniany. Do każdej porcji farby została dodana mała ilość dwutlenku tytanu, który dał farbom wartości fotokatalityczne. Dzięki temu, po wyschnięciu farby, pod wpływem działania promieni słonecznych, będzie ona neutralizować zanieczyszczenia powietrza. Warsztat zakończył się uzyskaniem farb w zakresie wybranej gamy kolorystycznej, niezbędnych do dalszego działania.

EKOLOGICZNE DOMY DLA OWADÓW I MAŁYCH ZWIERZĄT W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ – Upcycling: od śmieci do obiektów pożytku publicznego

23.05/ 2023

Działanie odbyło się w Ogrodzie Ośrodka Sztuki MSK w Łodzi,
ul. Krzemieniecka 2a, 94-030 Łódź

7. uczestników z Polski

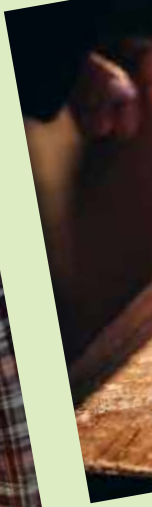
Troska o środowisko wyraża się w prostych działaniach służących ochronie ekosystemów. Można ją połączyć z fizyczną aktywnością – czego przykładem jest opisywany warsztat – która jest niezbędna dla zdrowia naszych organizmów. Taka synergia działania i myślenia ukierunkowuje nas do pozytywnych rozwiązań związanych z opieką nad środowiskiem człowieka i uwrażliwia nas na przyrodę.

Uczestnicy warsztatów zostali poproszeni o zabranie ze sobą materiałów, takich jak kawałki niepotrzebnych już płyt meblowych, starych desek lub innych materiałów drewnianych, zalegających w piwnicach, pod altanami śmietnikowymi, mogących posłużyć do budowania domów dla owadów lub małych zwierząt.

Podczas warsztatów została przedstawiona krótka prezentacja dotycząca form domów dla poszczególnych grup owadów lub małych zwierząt. Zadaniem uczestników było nawiązanie do naturalnych form schronienia oraz jednocześnie przetworzenie ich w formę artystycznego obiektu/rzeźby/installacji w oparciu o zebrane przez siebie oraz organizatora przedmioty.

EKOLOGICZNE DOMY DLA OWADÓW I MAŁYCH ZWIERZĄT W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ – – Kolor i przestrzeń – warstwa zewnętrzna

30.05/ 2023

Działanie odbyło się w Ogrodzie Ośrodka Sztuki MSK w Łodzi,
ul. Krzemieniecka 2a, 94-030 Łódź

5. uczestników z Polski

Światło białe rozszczepia się w pryzmacie na siedem barw, które rozpoznaje ludzkie oko. Jednak w jaki sposób barwy odbierane są przez zwierzęta? Podczas zajęć uczestnicy dowiedzieli się o różnorodności procesu widzenia u różnych gatunków zwierząt. Dana kolorystyka sprzyja lub szkodzi poszczególnym grupom fauny.

Podczas tego spotkania stworzone wcześniej siedziby dla zwierząt zostały pokryte uprzednio wytworzoną farbą. Stworzone obiekty/schronienia zostały pomalowane w interesujący sposób tak, aby ciekawie korespondowały z przestrzenią, w której mają się znaleźć – czy to przydomowego ogródka, czy zieleńca przy ośrodku, oraz tak, by odpowiednio wpływały na zwierzęta czy owady.

Warsztat był doświadczeniem troski o środowisko i pozwalał spojrzeć na świat z punktu widzenia małych stworzeń, tym samym rozwijając u uczestników empatię w duchu ekologicznego myślenia, jakim jest ochrona naszych ekosystemów.

Ekologiczne domy dla owadów i małych zwierząt w przestrzeni miejskiej – Liczy się wnętrze

6.06/ 2023

Działanie odbyło się w Ogrodzie Ośrodka Sztuki MSK w Łodzi,
ul. Krzemieniecka 2a, 94-030 Łódź

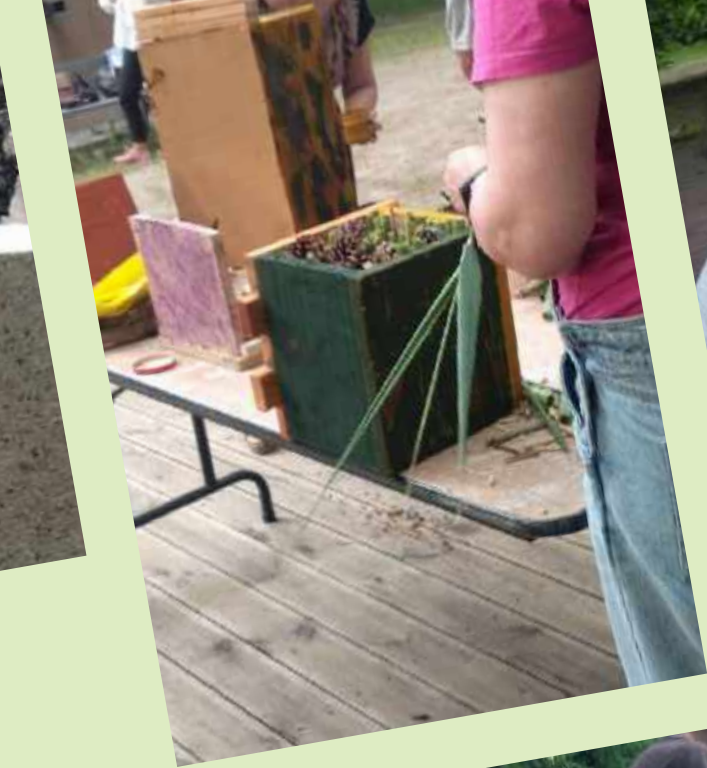
8. uczestników z Polski

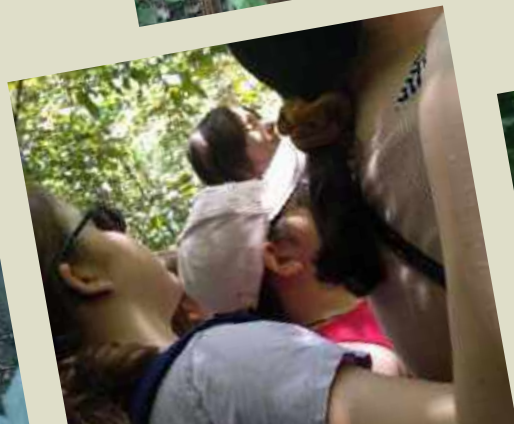
Podczas tego spotkania, po wyschnięciu wytworzonej uprzednio fotokatalitycznej farby, uczestnicy zajęli się wykańczaniem swoich instalacji. Każdy z nich, przeznaczając wybudowany przez siebie dom dla innej grupy fauny, wypełniał je w odmienny sposób. Uczestnicy dostali do dyspozycji różne wytwory flory, stanowiące podstawowy budulec domów wybranej przez siebie grupy zwierząt lub owadów, m.in. suszone trawy, trzcinę czy małe gałęzie, oraz tekturowe walce – odpady z recyklingu. Ten warsztat zakończył serię spotkań. Uczestnicy, po zrealizowanym zadaniu, zabrali przygotowane przez siebie domki do własnych ogrodów przydomowych, czy też na wspólnotowe podwórka lub pozostawili je w ogrodzie organizatora.

INTEGRACYJNE WARSZTATY Z UDZIAŁEM OSÓB NIEWIDOMYCH – – w „Labiryncie rosnących tajemnic”

07.06/ 2023

Działanie odbyło się w Ogrodzie MSK w Łodzi,
ul. Krzemieniecka 2a, 94-030 Łódź

21. uczestników z Polski

Forma ogrodowego labiryntu w ogrodzie Ośrodka Sztuki Miejskiej Strefy Kultury w Łodzi może stanowić inspirujące miejsce, które pozwoli zrozumieć świat niewidomych. Z drugiej strony służy jako świetne narzędzie terapeutyczne dla integracji sensorycznej osób niewidomych.

Do współpracy została zaproszona Łódzka Akademia Dramy. Zajęcia poprowadziła tyfloprowadząca Hanna Jastrzębska-Gzella. Warsztaty miały charakter integracyjny, wzięły w nich udział osoby niewidome i osoby widzące.

Uczestnicy uczestniczyli w zajęciach w przestrzeni artystycznej instalacji „Labirynt rosnących tajemnic”. Przebywając w ogrodzie wchodzili w kontakt z żywymi roślinami, w rodzaj relacji z naturą, i drugim człowiekiem. Arteterapeutyczne zajęcia wspierały rozwój osobisty, samoświadomość ciała oraz rozwijały kompetencje społeczne.

SŁOMKARSTWO – warsztaty rękodzielnicze dla seniorów

6.07/ 2023

Działanie odbyło się w Ogrodzie Ośrodka Sztuki MSK w Łodzi,
ul. Krzemieniecka 2a, 94-030 Łódź

13. uczestników z Polski

Słoma, prócz wykorzystania w gospodarstwach rolnych, może mieć wiele zastosowań. To materiał naturalny, ekologiczny. W ramach warsztatów uczestnicy wysłuchali wykładu na temat zastosowania słomy. Za pomocą starej techniki szycia słomy, seniorki biorące udział w wydarzeniu, stworzyły wspaniałą biżuterię. W ten sposób nabyły ciekawe umiejętności, poznały tradycje tego rzemiosła spędziły kreatywnie i twórczo wspólnie czas, wymieniając się swoimi doświadczeniami. Biżuteria stworzona w ten sposób jest zdrowa dla ciała. Posiada również właściwości biodegradowalne przypominając nam o ochronie naszego środowiska.

Warsztaty poprowadziła Ukrainka, mistrzyni plecionkarstwa, Anna Deynega jednocześnie wprowadzając uczestników w świat sztuki ludowej Ukrainy.

EPILOG

Gospodarka światowa nastawiona jest na konsumpcję. „Zrównoważony rozwój” to hasło dopiero od niedawna wprowadzamy w naszą codzienność. Czy możemy dokonać właściwej cywilizacyjnej transformacji, która ochroni życie na naszej planecie? Chcieliśmy uruchomić w naszych odbiorcach krytyczną refleksję na temat niszczylielskiej działalności człowieka wobec naturalnego środowiska. Chociaż istnieją projekty technologiczne tworzone z troską o naszą planetę i jej dobro, rozwój technologii okupiony jest zanieczyszczeniem środowiska. Dopiero teraz ludzkość wdraża ekologiczne rozwiązania. Dzieje się to z niemałym wysiłkiem dla tych, którym losy człowieka na ziemi nie są obojętne.

Podstawą do wszelkich zmian związanych z aktywnością człowieka jest zmiana myślenia. Człowiek zwykł oddzielać siebie od natury. Myśleć o sobie jako gatunku „ujarzmiającym” naturę. Nasz projekt ukierunkowany był na zmianę naszych sposobów egzystencji w synergii z naturą.

Im bardziej rozwija się nauka, tym bardziej dowiadujemy się, jak rozległe są obszary naszej niewiedzy. Stawiamy kolejne pytania. Dowiadujemy się, że kosmos jest większy niż myśleliśmy, a nasza planeta i jej organizmy stanowią znacznie bardziej złożone ekosystemy. Dotychczas nie odpowiedziliśmy na pytanie, czym jest życie i świadomość. Z zaskoczeniem odkrywamy, że prawidłowości matematyki i odkrycia innych nauk opisują naturę bardziej niż sądziliśmy. Ona zaś nie jest chaosem, ale wysoko złożonym porządkiem. Ta ułomna wiedza posłużyła organizatorom do otwarcia przychylniej dla uczestników przestrzeni refleksji nad pięknem i siłą natury. Jej mądrość wymyka się naszym narzędziom poznawczym. Wsłuchajmy się w jej głos, starajmy się ją zrozumieć, chrońmy środowisko dla wszelkiego życia.

MSK:

**ODENSE
AFTENSKOLE**